

УДК 342.9

НОВА КІБЕРПОЛІЦІЯ У СВІТЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Василь ФАТХУТДІНОВ,
кандидат юридичних наук, доцент

SUMMARY

It was noted that under internal affairs one can understand cases which do not cause international obligations, do not affect the existing and are carried out by the subjects of the state power within national borders, but without violating the international legislation.

It was mentioned, that the scope of internal affairs consists of different groups of social relations, where main place is occupied by the bodies of the internal affairs, cyberpolice, in particular.

The attention was paid to the negative point, that Law “On protection of intellectual property rights in the Internet” and “On cyberpolice” are not adopted.

It was emphasized, that the state security policy cannot and should not be limited only to cyber security.

It was noted that is wrong to focus attention only on combating cybercrime, as we should talk about implementation of the state informational policy in the field of internal affairs and therefore build cyberpolicy based on the needs of its implementation, not just narrowing it to combat cybercrime. It was focused on the factors that “security” is a generic term and cannot be defined only as cyber security.

Key words: cyberpolice, police, security, policy of security, human rights, human freedoms, cyber security, state policy.

АНОТАЦІЯ

У статті автор сформував власне розуміння терміну «внутрішні справи» та зазначив про відсутність його уніфікованого визначення. Окремо зауважено про те, що сфера внутрішніх справ держави складається з різних груп суспільних відносин, основне місце у яких посідають органи внутрішніх справ, зокрема кіберполіція. Негативним моментом автор вважає те, що досі не ухвалено закони «Про захист прав інтелектуальної власності в Інтернеті» та «Про кіберполіцію». Акцентовано увагу на тому, що державна безпекова політика не може і не повинна обмежуватися лише кібербезпекою.

Ключові слова: кіберполіція, поліція, безпека, безпекова політика, права людини, свободи людини, кібербезпека, державна політика.

Постановка проблеми. В епоху інформаційного суспільства інформаційні й телекомунікаційні технології охопили майже всі сфери життєдіяльності суспільства та держави. Людство, створивши безпрецедентний технічний проект – глобальну комп’ютерну мережу Інтернет, – очевидно, не могло передбачити, які можливості для зловживань створюють ці технології. Завдяки Інтернету комп’ютерна кримінальна епідемія стрімко поширюється. За оцінками Інтерполу, швидкість зростання рівня злочинності в глобальній комп’ютерній мережі є найбільшою у порівнянні з іншими видами злочинів, серед яких торгівля наркотиками та зброєю, а створення нової кіберполіції обумовлює актуальність теми дослідження.

Багатоаспектність проблематики діяльності нової кіберполіції у світлі реалізації державної безпекової політики обумовила дослідження багатьох науковців. Сфера інформаційного права досліджується такими вченими, як В. Ліпкан [1–8], Р. Каложний, В. Цимбалюк, В. Брижко, М. Швець [9–10] та ін. Сфера внутрішніх справ як об’єкт управління досліджувалася О. Фроловою [11]. Зважаючи на новизну цього органу, комплексного дослідження ще не було здійснено, що й підсилює актуальність теми.

Автор поставив **завдання** сформулювати авторське розуміння терміну «внутрішні справи», схарактеризувати сферу суспільних відносин, які входять до нього, проаналізувати законодавство у сфері діяльності кіберполіції та провести паралель із національною поліцією.

Виходячи із цього, **метою статті** є дослідження нової кіберполіції у світлі реалізації державної безпекової політики.

Виклад основного матеріалу. Україна вже давно асоціюється у світі з місцем, де процвітає кіберзлочинність. Ще 2012 року американський спеціалізований жур-

нал Computerworld присвятив велику статтю Україні, назвавши країну «раєм для хакерів», адже українські кіберзлочинці добре відомі у світі та несуть загрозу для багатьох країн. Яскравий приклад тому – заарештовані у 2010 році українські хакери, яких звинуватили у крадіжці 72 мільйонів доларів із банківських рахунків у США за допомогою вірусу Conficker. Найсвіжіша з резонансних справ у Сполучених Штатах за участі українських хакерів – викрита у серпні 2016 року злочинна група, яка зламувала бази даних спеціалізованих біржових видань. Зловмисники, як заявляють слідчі, завдали шкоди на десятки мільйонів доларів, торгуючи незаконно отриманою інсайдерською інформацією великих міжнародних компаній. Покупці краденої інформації використовували її для операцій на біржі [12].

Фактично з 2013 року, у тому числі й через акції протесту на Майдані (Євромайдан-2013), в Україні почалася нова хвиля інформаційної війни, елементами якої стали хакерські та поштові зломи, DDoS-атаки та крадіжки баз даних. Крім того, американська компанія з питань безпеки Lookingglass вже попередила, що російські військові ведуть ґрунтовну кіберкампанію проти українських військових і правоохоронних органів. Але навіть без прив’язки до політичної ситуації в країні кількість кіберзлочинів неухильно зростає кожен рік. У межах реформування підрозділів Міністерства внутрішніх справ в Україні буде створена кіберполіція, як повідомив на своїй сторінці в Facebook міністр внутрішніх справ Арсен Аваков. Це буде спецдепартамент, який прийде на зміну нинішньому управлінню по боротьбі з кіберзлочинністю.

Оскільки кіберполіція буде одним із підрозділів Міністерства внутрішніх справ, то, здійснюючи аналіз цьо-

го новосформованого органу, перш за все визначимося з поняттям і характеристикою «внутрішніх справ».

Беручи до уваги міжнародне законодавство, зазначимо, що загальноприйнятої дефініції внутрішніх справ не існує, а в Статуті ООН міститься таке формулювання: «Цей Статут жодною мірою не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання в справи, які належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави» [13].

Використовуючи доктрину, зауважимо, що кожна держава, виходячи з принципу суверенітету, має право самостійно та незалежно від інших держав вирішувати справи, які входять до її внутрішньої компетенції. До таких належать усі ті справи, щодо яких держава не пов'язана міжнародними зобов'язаннями [14, с. 178]. Тобто під *внутрішніми справами* слід розуміти ті, які не породжують міжнародних зобов'язань, не впливають на вже наявні зобов'язання та здійснюються суб'єктами державної влади в межах державних кордонів, але не порушуючи при цьому міжнародного законодавства.

Поняття «сфера внутрішніх справ» завжди залишається актуальним у правових і неправових науках, у теорії управління й організаційно-правового регулювання в цій царині й у правоохоронній практиці під час окреслення найефективніших шляхів, методів і засобів розв'язання проблем охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, законних інтересів підприємств, установ та організацій, а також суспільства та держави в цілому, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. У правовій доктрині це поняття ще й досі є дискусійним і остаточно не визначеним, про що було зазначено вище.

Внутрішні справи – це система суспільних відносин, де обов'язковим суб'єктом є орган внутрішніх справ, його підрозділ, установа або окремих службовець. Суб'єктом управління в ній можуть бути також і спеціально уповноважені громадські формування з питань забезпечення громадської безпеки, охорони громадського порядку та державного кордону. Крім того, на практиці далеко не завжди вказані суб'єкти є єдиним обов'язковим суб'єктом суспільних відносин у сфері внутрішніх справ та управління у сфері внутрішніх справ. За певних, визначених законом умов (наприклад, у надзвичайних ситуаціях, під час ліквідації наслідків стихійного лиха та катастроф тощо) ними можуть бути також підрозділи Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій, у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи або війська та підрозділи колишньої Цивільної оборони, які перетворилися на оперативно-рятувальну службу цивільного захисту, тощо.

Сфера внутрішніх справ держави складається з різних груп суспільних відносин, які пов'язані із:

- захистом конституційних прав, свобод та інтересів громадян, суспільства й держави від злочинних та інших протиправних посягань;
- попередженням і припиненням злочинів, адміністративних правопорушень;
- виявленням і розкриттям злочинів, розшуком злочинців і зниклих безвісти громадян;
- провадженням дізнання;
- здійсненням попереднього слідства в кримінальних справах, віднесених до компетенції органів внутрішніх справ;
- забезпеченням безпеки дорожнього руху;
- виконанням державного пожежного нагляду та забезпеченням пожежної безпеки;
- здійсненням ліцензійно-дозвільної діяльності;
- охороною власності юридичних і фізичних осіб за договорами та ін.

До категорії «сфера внутрішніх справ» належать суспільні відносини, що виникають і формуються у зв'язку з розв'язанням найбільш важливих, фундаментальних і злободенних проблем охорони, захисту й забезпечення нормальної багатогранної життєдіяльності держави як цілісного організму та її громадян, що неминуче в тих чи інших межах та обсягах відбивається в певних законах як основні завдання, які держава ставить перед відповідними державними та недержавними суб'єктами управління, та їхні функції, що формулюються законодавцем [11].

Щодо нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері внутрішніх справ, зазначимо про норми адміністративного права; загальне керівництво покладено на Президента України та Кабінет міністрів України й органи, що входять до нього.

Історично під *внутрішніми справами* розуміли значну кількість сфер суспільного життя, що не охоплювалися поняттям «зовнішні справи». Розподіл на внутрішні та зовнішні справи свідчив, що до перших належать економічна, соціальна, медична, освітня, правоохоронна та інші складові частини діяльності держави. Зазначаючи про зовнішні справи, йшлося виключно про іноземні, закордонні справи.

Нині зазначаємо про необхідність сприйняття внутрішніх справ, управління у сфері внутрішніх справ тільки кризь призму діяльності правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ. Охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, боротьба зі злочинністю, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення дорожнього руху – ці та деякі інші завдання і складають сутність діяльності органів внутрішніх справ

Головним органом у системі державного управління внутрішніми справами є Міністерство внутрішніх справ України та безпосередньо його структурні підрозділи, до яких і належить кіберполіція (у межах реформування підрозділів Міністерства внутрішніх справ в Україні).

Метою створення кіберполіції є поетапне перетворення теперішньої моделі підрозділу на новітній орган правозахисного призначення. Він за своїми технічними та професійними можливостями матиме змогу миттєвого реагування на кіберзлочини та кіберзагрози, а також відповідно до найкращих світових стандартів проводитиме міжнародну співпрацю щодо знешкодження транснаціональних злочинних угруповань у цій сфері.

У Міністерстві внутрішніх справ запевняють, що кіберполіція матиме такі основні завдання та функції: реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності; протидія кіберзлочинам; завчасне інформування населення про появу новітніх кіберзлочинів; впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози та кіберзлочини; реагування на запити закордонних партнерів, що надходять каналами Національної цілодобової мережі контактних пунктів; забезпечення функціонування локальних IT-лабораторій і мобільних груп швидкого реагування; участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо застосування комп'ютерних технологій для протидії злочинності. Окрім того, підрозділи кіберполіції будуть брати участь у міжнародних операціях, передбачається співпраця в режимі реального часу через контактні пункти між 90 країнами світу тощо [15].

Щодо цього твердження, то, на жаль, в Україні поки що немає таких юридичних підстав. Закон про захист прав інтелектуальної власності в Інтернеті поки що не ухвалений, а щодо злочинів, пов'язаних із протидією використанню платіжних систем та інформаційній безпеці, то у МВС є підрозділ, який виконує ці функції. Також зазначимо про те,

що сфера використання Інтернету досі не є законодавчо врегульованою, попри спроби деяких країн ухвалити нормативно-правовий акт, який би регулював відносини в цій сфері.

Необхідно зауважити, що в статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [16] чітко визначено, які дії є порушенням авторського права та суміжних прав, у тому числі в електронних мережах, і дають підстави для судового захисту: вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав, піратство; плагіат; вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і суміжних прав; оприлюднення об'єктів авторського права, з яких без дозволу автора вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі, та інше. На жаль, вказані дії зустрічаються в багатьох користувачів Інтернету, тому необхідним є створення такого структурного підрозділу, як кіберполіція.

З метою здійснення комплексного аналізу нової кіберполіції у світлі реалізації державної безпекової політики зауважимо, що, допоки не прийнято спеціального нормативно-правового акту – Закону «Про кіберполіцію», – логічним, на нашу думку, буде провести паралель із Законом України «Про Національну поліцію», визначити її (поліції) основні завдання, мету діяльності, виділити права та обов'язки, прописані щодо неї, і провести кореляцію із тими правами, які вони мають забезпечувати.

Відповідно до Закону *завданнями поліції* є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки та порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави; протидії злочинності; а також надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [17].

Тобто загалом завдання можна визначити як захист приватної та державної безпеки.

Здійснивши аналіз Закону «Про національну поліцію» та провівши паралель із Положенням про кіберполіцію (оскільки вона є структурним підрозділом Національної поліції України та спеціалізується на попередженні, виявленні, припиненні та розкритті кримінальних правопорушень, механізмів підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних і комп'ютерних інтернет-мереж і систем [18]), яке ще остаточно не ухвалене (попри те, що цей орган діє з 13 жовтня 2015 р.), акцентуємо увагу на невідповідність останнього Закону. Зрозумілим є те, що повноваження кіберполіції будуть досить обмеженими лише злочинами в Мережі, а поліція має більш глобальні завдання.

Діяльність кіберполіції направлена на протидію кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки.

Серед завдань поліції, окремо виділяється дотримання прав і свобод людини. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації [17].

Затвердження Національної стратегії у сфері прав людини зумовлено необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини, вирішення системних проблем у зазначеній сфері. Поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної кризи, реформування державного управління тощо забезпечення прав і свобод людини залишається

головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності держави в усіх її зусиллях. У кризовій ситуації ризики непропорційного обмеження прав і свобод людини зростають, що потребує особливого контролю з боку суспільства.

Незважаючи на ухвалення нового прогресивного законодавства про захист персональних даних, у сфері забезпечення права на приватність залишається низка проблем. Зокрема, не створено ефективні засоби захисту права на приватність, попередження та припинення порушень законодавства під час обробки персональних даних; відсутній дієвий інституційний механізм незалежного контролю за додержанням права на захист персональних даних; не вирішено питання щодо існування надмірних баз персональних даних, володільцями або розпорядниками яких є органи державної влади; продовжується практика порушення права на невтручання в особисте та сімейне життя осіб, які перебувають у місцях примусового тримання за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону [19].

Здебільшого критерієм класифікації прав і свобод людини та громадянина є сфера життєдіяльності індивіда як своєрідний простір, у межах якого здійснюється їхня охорона. За цим критерієм у Конституції України виділяють такі основні групи прав і свобод, як громадські, політичні, економічні, соціальні та культурні.

Інформаційні права та свободи людини та громадянина належать до так званих прав «першого покоління» – громадянських, політичних, які насамперед визначалися невіддільною частиною людської гідності.

Одразу зазначимо, що зміст понять «інформаційні права» та «права на інформацію» є не тотожними, а співвідносяться між собою за схемою «загальне – часткове», тобто інформаційні права є значно ширшими щодо права на інформацію, а саме права збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, адже перше охоплює і право на свободу думки та слова, і право на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо [7].

Аналіз норм Конституції України уможливив виокремлення таких основних інформаційних прав і свобод: збирання, зберігання, використання та поширення інформації. Усі вони безпосередньо закріплені в статтях 31, 32 (частини 1–4), 40 [20]. Ці дії можуть виконуватися як у реальному, так і у віртуальному світі та мати характер правопорушення, здійснення протиправних дій, які ми схарактеризуємо як кіберзлочинність (у вузькому сенсі).

Кіберзлочинність не знає державних кордонів. Її транснаціональний характер спричинює проблему кваліфікації злочинів, яку слід розв'язувати шляхом уніфікації національних кримінальних законодавств. На це спрямовано дію Конвенції про кіберзлочинність [21], яку укладено 23 листопада 2001 р. у м. Будапешті та до якої нещодавно приєдналась Україна. Визначаючи перелік кримінальних діянь, що вчинюють із застосуванням інформаційних технологій, і пропонуючи єдині підходи до боротьби з кіберзлочинами, Конвенція має сприяти ефективності протидії цьому виду злочинів. Отже, успішність боротьби з кіберзлочинністю в конкретній країні значною мірою залежить від того, чи відповідає її кримінальне законодавство вимогам Конвенції.

Конвенція передбачає чотири групи злочинів, пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій як інструменту їх учинення. До першої групи віднесено злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем (протизаконний доступ, протизаконне перехоплення, вплив на дані, вплив на функціонування системи, а також протизаконне використання пристроїв і комп'ютерних програм). До другої групи віднесено злочини, пов'язані з

використання комп'ютерних засобів (підроблення, шахрайство). До третьої групи віднесено злочини, пов'язані зі змістом даних (дитяча порнографія). До четвертої групи віднесено злочини, пов'язані з порушенням авторського права та суміжних прав. Держави, що приєдналися до Конвенції, взяли зобов'язання переглянути своє законодавство з метою приведення його у відповідність до рекомендацій, викладених у цьому міжнародному документі. Аналіз чинного законодавства України свідчить, що за більшість злочинів, зазначених у Конвенції, у нашій країні передбачено кримінальну відповідальність, але задачі, які визначено для нової кіберполіції, не зовсім відповідають цим положенням.

Також зазначимо, що неправильним є зосередження уваги лише на питаннях протидії кіберзлочинності, оскільки слід говорити про реалізацію державної інформаційної політики у сфері внутрішніх справ і, відповідно, будувати кіберполіцію, виходячи з потреб її реалізації, а не лише звужуючи його до боротьби з кіберзлочинністю. Акцентуємо увагу і на тому факторі, що «безпека» є загальним поняттям і не може бути визначена лише як кібербезпека.

Висновок. Таким чином, можемо резюмувати, що під внутрішніми справами слід розуміти ті, які не породжують міжнародних зобов'язань, не впливають на вже наявні та здійснюються суб'єктами державної влади в межах державних кордонів, але не порушуючи при цьому міжнародного законодавства. Сфера внутрішніх справ держави складається з різних груп суспільних відносин, основне місце у яких посідають органи внутрішніх справ, зокрема кіберполіція. Негативним моментом є те, що досі не ухвалено закони «Про захист прав інтелектуальної власності в Інтернеті» та «Про кіберполіцію». Ще раз акцентуємо увагу на положенні, що державна безпекова політика не може і не повинна обмежуватися лише кібербезпекою.

Список використаної літератури:

1. Ліпкан В.А. Інкорпорація інформаційного законодавства України : [монографія] / В.А. Ліпкан, К.П. Череповський / за заг. ред. В.А. Ліпкана. – К. : ФОП Ліпкан О.С., 2014. – 408 с.
2. Баскаков В.Ю. Інформація з обмеженим доступом: поняття та ознаки / В.Ю. Баскаков // Актуальні проблеми державотворення : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 28 червня 2011 р.). – К. : ФОП Ліпкан О.С., 2011. – С. 47–49.
3. Залізник В.А. Міжнародно-правове регулювання права на інформацію / В.А. Залізник // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 8. – С. 69–72.
4. Логінов О.В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.В. Логінов ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 20 с.
5. Череповський К.П. Інкорпорація інформаційного законодавства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К.П. Череповський; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – 19 с.
6. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посібник] / В.А. Ліпкан, Ю.С. Максименко, В.М. Желіховський. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.
7. Рудник Л.І. Право на доступ до інформації : дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і про-

цес; фінансове право; інформаційне право» / Л.І. Рудник ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2015. – 247 с.

8. Калюжний Р.А. Інформатизація державного управління і національна безпека України / Р.А. Калюжний, В.С. Цимбалюк // Розбудова держави. – 1993. – № 8. – С. 56–64.

9. Європа і всевітнє інформаційне суспільство. Рекомендації Європейської Ради: звіт групи М. Бангема від 05.12.93 р. Комісії Європейського Союзу // Системна інформатизація правоохоронної діяльності: європейські нормативно-правові акти упорядкування інформаційних відносин у зв'язку з автоматизованою обробкою даних : посібник / [В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець]. – Кн. 2. – К. : ТОВ «ПанТот», 2006. – С. 444–448.

10. Європа і всевітнє інформаційне суспільство. Рекомендації Європейської Ради: звіт групи М. Бангема від 05.12.93 р. Комісії Європейського Союзу // Системна інформатизація правоохоронної діяльності: європейські нормативно-правові акти упорядкування інформаційних відносин у зв'язку з автоматизованою обробкою даних : посібник / [В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець]. – Кн. 2. – К. : ТОВ «ПанТот», 2006. – С. 444–448.

11. Фролова О.Г. Сфера внутрішніх справ як об'єкт управління / О.Г. Фролова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://plaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/69-75-Frolova.pdf>.

12. Українська кіберполіція: протистояти найнебезпечнішим хакерам світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/inozmi/deutsche-welle/2015/10/20/7085458/?attempt=1>.

13. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН від 26.06.1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010

14. Міжнародне публічне право : [підручник] / [В.М. Репецький, В.М. Лисик, М.М. Микієвич, А.О. Андрусевич, О.В. Буткевич]; ред. В.М. Репецький ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 437 с.

15. Кіберполіція буде сформована до 5 листопада 12.10.015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248546043&cat_id=244276429.

16. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

17. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

18. До кіберполіції наберуть 400 співробітників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1668681>.

19. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25 червня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>.

20. Конституція України : затверджена Законом України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

21. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575.